

d

De coronacrisis: voer voor burgerschapsvorming en kosmisch onderwijs

Lida Klaver is onderzoeker bij het lectoraat Vernieuwingsonderwijs en TechYourFuture
Jaap de Brouwer is onderzoeker bij het lectoraat Vernieuwingsonderwijs en montessoriopleider bij Saxion

Burgerschapsvorming is voor veel scholen een onderwijsthema dat een beetje 'hangt'. Het is onduidelijk wat met burgerschap bedoeld wordt, wat we ermee beogen en hoe we het op school vormgeven. Totdat het coronavirus zich over de wereld verspreidt en het belang van burgerschapsvorming in één klap duidelijk maakt.

Verantwoordelijkheid nemen en krijgen

Je zou kunnen stellen dat de coronacrisis 'een wereldwijde oefening in burgerschap' is.¹ De maatregelen die de overheid neemt om de gevolgen van de coronacrisis te minimaliseren hebben grote impact op ieders leven:

thuiswerken bijvoorbeeld, maar ook zelf zorgvuldig afwegen of we wel of niet naar buiten gaan. Premier Rutte vraagt ons om onze verantwoordelijkheid te nemen en de adviezen (blijf thuis) zo veel mogelijk op te volgen. En hij vraagt meer: niet alleen om verantwoordelijkheid te nemen voor onze

eigen gezondheid en ons eigen welzijn, maar ook om ons verantwoordelijk te voelen voor mensen om ons heen en zelfs voor heel Nederland. We nemen niet alleen verantwoordelijkheid, we krijgen die ook. Mensen bedenken wat ze kunnen doen voor een ander, hoe ze kunnen bijdragen aan oplossingen voor dit maatschappelijke probleem. Burgers nemen initiatieven die zorgverleners een hart onder de riem steken, die eenzaamheid tegengaan of de financiële problemen van anderen verlichten. Als burgerschap uitgelegd kan worden als je oriënteren op je rol in de maatschappij, dan is de afgelopen tijd inderdaad een goede oefening in burgerschap geweest.

Montessori-oren

Wie met 'montessori-oren' naar de boodschap van Mark Rutte luistert, hoort ook nog wat anders. De belangrijkste grondwaarden van ons onderwijs komen terug in Ruttes verhaal: zelfstandig en verstandig beslissen over je eigen gedrag; verantwoord omgaan met de vrijheid die je nog hebt tijdens de coronacrisis; én de verantwoordelijkheid nemen om op een positieve manier een bijdrage

te leveren aan de maatschappij. In essentie vraagt Rutte om burgerschap, maar zijn dit niet de basisprincipes waar wij kinderen altijd op aanspreken in ons onderwijs? Kortom: is montessorionderwijs per definitie onderwijs in burgerschap?

Misschien is burgerschapsonderwijs ook helemaal niet nieuw. Maria Montessori bepleit dat onderwijs zich moet inzetten voor de ontwikkeling van kinderen tot wereldburgers. Het concept van kosmische opvoeding en onderwijs (KOO) is bedoeld als bijdrage om deze ontwikkeling mogelijk te maken. Het streven van het concept KOO is niet zozeer om kinderen zo veel mogelijk kennis te laten opdoen, maar om deze kennis te gebruiken om de wereld om je heen te begrijpen. Deze kennis stelt kinderen in staat om een positieve bijdrage te leveren aan de wereld. Volgens Mario Montessori zou het resultaat van kosmische opvoeding en onderwijs dan ook een persoonlijke interesse en betrokkenheid bij de wereld moeten zijn, én begrip van de betekenis van de dingen die er in de wereld gebeuren.² De coronacrisis verheldert het belang van burgerschapsonderwijs en van KOO: kennis gebruiken om een positieve bijdrage te leveren aan de wereld.

Bèta burgerschap

Hoe combineren we deze twee onderwijsdoelen in het montessorionderwijs? Het lectoraat Vernieuwingsonderwijs en TechYourFuture ontwikkelden bèta burgerschap: een didactische aanpak voor het ontwikkelen van burgerschapscompetenties die naadloos aansluit bij de doelen van KOO. Bèta burgerschap nodigt kinderen uit om kritisch mee te denken over maatschappelijk-technologische vraagstukken. Het uitgangspunt is

dat kinderen nieuwsgierig zijn naar de wereld om hen heen en dat ze willen 'weten hoe het zit'. Het doel is om kinderen betrokken te laten raken bij maatschappelijk-technologische vraagstukken, zodat zij zich medeverantwoordelijk voelen om problemen op te lossen. Een voorbeeld is het gebruik van de corona-app: belangrijk voor de volksgezondheid, maar hoe zit het met de privacy? Met bèta burgerschap leren kinderen om kritisch na te denken over de ontwikkelingen in de wereld en hoe zij zich daartoe kunnen verhouden.

Zes didactische principes

Groepsgewijs probleemoplossen vormt de kern van bèta burgerschap³, met onderwijsactiviteiten volgens een zestal

didactische principes. Kinderen leren over (1) een maatschappelijk relevant vraagstuk, en doen (2) kennis op over het vraagstuk vanuit de technologische en bèta hoek. Kinderen leren (3) samen denken: ze wisselen informatie, kennis en ideeën uit. Door (4) het toepassen van het zogeheten 'netwerkdenken' bekijken de kinderen het vraagstuk en mogelijke oplossingen vanuit verschillende perspectieven. Door te (5) argumenteren kunnen (6) goede beslissingen worden genomen. De didactische principes komen in verschillende mate terug in de onderwijsactiviteiten die de leraar ontwerpt. Wanneer kinderen in een groepje discussiëren kunnen ze allemaal samenkomen: kinderen nemen samen een beslissing over een

Een voorbeeld: de coronacrisis als kosmisch onderwerp en burgerschapsonderwijs

Stap 1: Bèta burgerschap begint met het verkennen van een geschikt maatschappelijk relevant vraagstuk. De coronacrisis biedt hiervoor volop kansen: wat voor spel gaan we spelen als we 1,5 meter afstand moeten houden? Wat adviseren we de school voor goed thuisonderwijs? Hoe kunnen we ziekenhuizen ontlasten? Tot en met: wat is er belangrijker in de corona-app: de volksgezondheid of de privacy? Kies een vraagstuk dat dicht bij de kinderen ligt en hen bezighoudt. Zo'n vraagstuk kan uiteraard ook uit de kinderen komen.

Stap 2: Leer meer over verschillende aspecten van het vraagstuk. Wat zijn de consequenties voor de economie, zijn er ethische aspecten om rekening mee te houden en welke sociaal-culturele vragen roept dit op? Onderzoek ook wat de verschillende betrokkenen van het onderwerp weten en vinden. Denk hierbij aan kinderen, ouders, artsen, de politiek of andere experts binnen het vraagstuk. Ga na wat zij vinden en welke mogelijke oplossingen zij te bieden hebben. Dit kan op heel veel verschillende manieren. Lees bijvoorbeeld een krantenbericht waarin meerdere perspectieven naar voren komen of ga in gesprek met een expert.

Stap 3: Laat kinderen in kleine groepen discussiëren over de meest optimale oplossing. Argumenten voorbereiden kan kinderen helpen tijdens de discussie hun mening te onderbouwen en in te gaan op elkaars argumenten. Netwerkdenken is ook belangrijk bij het beslissen: wat zijn de gevolgen van verschillende oplossingen voor betrokkenen?

Stap 4: Bespreek het traject na. Hoe vonden kinderen het? Is hun mening veranderd? Vinden ze het belangrijk om over het vraagstuk te leren? Welke argumenten waren doorslaggevend? Presenteer de gekozen oplossingen aan betrokkenen en onderzoek in hoeverre er naar de gevonden oplossingen gehandeld kan worden.

Kinderen lossen groepsgewijs bèta problemen op

Groepovernachtingen voor Onderwijs & verenigingen

Bij Stichting Paasheuvelgroep houden we van blije gezichten, van lekker samen zijn in een mooie natuurlijke omgeving. Wij geloven in het traditionele kamp, maar dan wel in een hedendaags jasje.

- ✔ **Groepovernachtingen met respect voor de natuur**
- ✔ **Veel ruimte voor sport en spel**
- ✔ **42 groepsaccommodaties op 10 locaties**
- ✔ **Meer dan 600 schoolkampen per jaar**

Hoe gaat het nu met Corona?

Door het Corona virus hebben veel kinderen elkaar en school moeten missen. Dat doet ons pijn.

Ons terrein staat momenteel leeg. Dat is lastig, maar het zijn vooral de lachende gezichten die we missen.

Want we weten uit ervaring hoe belangrijk het kamp voor de kinderen is.

Gelukkig wordt het onderwijs weer opgestart en we willen laten weten dat we er voor jullie zijn!

42 VERBLIJVEN IN:

- > Austerlitz
- > Baarn
- > Epe
- > Evertsoord
- > Oosterhout
- > Oostvoorne
- > Ossendrecht
- > Stroe
- > Teteringen
- > Vierhouten

Kijk voor meer informatie op www.groepsgebouw.nl/montessori

maatschappelijk-technologisch vraagstuk door middel van het netwerkdenken, argumenteren en door gebruik te maken van de opgedane kennis. Wanneer je onderwijsactiviteiten gaat ontwerpen op basis van deze principes, helpt de volgende ordening: begin met het verkennen van een vraagstuk, analyseer het vraagstuk, neem een beslissing en bespreek ten slotte na. Dit kan in vier lessen, maar kinderen kunnen ook zelf informatie zoeken, op bedrijfsbezoek gaan en zelf oplossingen bedenken. Zo is bèta burgerschap een langer durend onderwerp waar kinderen aan werken.

De praktijk

Montessorischool De Wielerbaan in Enschede werkte twee jaar lang met bèta burgerschap in projecten van een aantal weken. 'Door bèta burgerschap leren de kinderen mee te praten, denken en beslissen over maatschappelijke vraagstukken', vertelt Karin Veldscholte, schoolleider in opleiding. 'Kinderen zijn nieuwsgierig en verwonderen zich

over de wereld. Zij nemen initiatief, voelen zich verantwoordelijk voor de vraagstukken en kiezen hun eigen weg om met oplossingen te komen. Bèta burgerschap past goed bij ons kosmisch onderwijs waarin we kinderen leren zich respectvol en verantwoordelijk ten opzichte van de wereld en de maatschappij te gedragen. We beginnen onze kosmische onderwerpen met prikkelen van de nieuwsgierigheid: we willen dat kinderen zich verwonderen. Maatschappelijk-technologische vraagstukken zijn daar heel geschikt voor, zulke thema's sluiten aan bij de belevingswereld van kinderen.

Daarnaast is samenwerkend leren een belangrijk onderdeel van ons onderwijs, zeker in de bovenbouw. Groepsgewijs probleemoplossen van bèta burgerschap vormt een mooie combinatie tussen samenwerken, leren en kosmisch onderwijs'.

Nadat bovenbouwleraren merkten hoe enthousiast en gemotiveerd kinderen

Gastles Techniek Foto <https://www.techniekbeeldbank.nu/foto/leerlingen-zonnepaneel-uitleg>

werkten aan de kosmische onderwerpen waarin bèta burgerschap geïntegreerd is, integreert De Wielerbaan bèta burgerschap komend schooljaar in de hele school. Het hele team krijgt een jaar lang training. Veldscholte: 'De trainingen moeten ons nog meer houvast bieden hoe we bèta burgerschap integreren bij het kosmisch onderwijs. Onze werkgroep bèta burgerschap gaat de kar trekken, bereidt lessen voor, organiseert projecten en zorgt ervoor dat het blijft leven in de school.'

Basiswaarden

Burgerschap kun je uitleggen als oriëntatie op je rol in de maatschappij. De integratie van bèta burgerschap in onze kosmische opvoeding en onderwijs is daarvoor een mooie werkwijze. De coronacrisis toont ons dat verstandig en verantwoordelijk beslissingen nemen basisonderdelen van burgerschap vormen. Dat deze beslissingen niet alleen vanuit je eigen perspectief genomen kunnen worden, maar dat je ook de verantwoordelijkheid hebt voor je medemensen. Basiswaarden die ook nadrukkelijk binnen onze kosmische opvoeding en onderwijs gelden.

Download het praktijkboek Bèta en technologie in burgerschapsonderwijs met tips en voorbeelden gratis op <https://bit.ly/betaburger>

